

BÖLÜM 12

YAŞAM BOYU GELİŞİM

Fikriye ALKIM ARI¹

HAZIRLIK SORULARI

1. İnsanı diğer insanlardan ayıran farklılıkların sebepleri neler olabilir?
2. Çocuklarını yetiştirirken annelerin ve babaların çocukları üzerindeki etkisi nasıl olabilir?
3. İnsan yaşadığı çevreye göre nasıl şekillenebilir?
4. Dünyaya gözlerini yeni açan bir bebeğin yaşam serüveninde bebeği neler bekliyor?
5. Yaşlılık döneminde nasıl yaşlanacağımız geçmişimize mi bağlı?

İnsanın gelişimi döllenmeyle birlikte başlar ve yaşam boyu sürer. Gelişim; fiziksel, duygusal, bilişsel, toplumsal yönleri olan karmaşık bir süreçtir. Bu süreçler daha kolay tanımlanması, incelenmesi

ve anlaşılması için bazı özellikler bakımından bir bütünlük taşıyan ve yaş aralıklarıyla ifade edilen gelişim dönemlerine ayrılmıştır. Alan yazarları genel olarak gelişimi bebeklik dönemi (0–2 yaş), ilk çocukluk dönemi (okul öncesi, 2–6 yaş), ve orta çocukluk dönemi (okul dönemi, 7–12 yaş), ortalama 13–17 yaşları arasındaki dönemi de ergenlik dönemi olarak kabul etmektedirler (Özdemir, Özdemir, Kadak, Nasıroğlu, 2012). Gelişimle ilgili olan bu bölümde bireyin gelişimi doğumdan itibaren ele alınmış, bebeklik ve erken çocukluk dönemi, orta çocukluk dönemi, ergenlik dönemi olmak üzere yaş aralıklarına göre bireyin farklı gelişim alanlarındaki gelişimsel süreçleri doğrultusunda incelenmiştir.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık AD., alkimari@nevsehir.edu.tr, 0000-0003-1126-4434

bireyin romantik ilişki kurup, güven ve sadakat geliştirmesi, özveri gösterebilmesi, farklılıklarını koruyarak eşini sevmesi anlamına gelir. Bu evredeki sevgide cinsel tutku, iş birliği ve arkadaşlık vardır. Bu durum evlilikle ilişkilendirilir (Özer, 2011). Öte yandan, bireyler cinselliğe dayalı olmayan ilişkilerde de psikolojik yakınlık kurabilirler. Kendi kimliğini başkasıyla birleştirirken, kimliğini yitirme kaygısı yaşamaz. Kaygılanırsa, yakın ilişki kurmaktan kaçınır ve kişilerden uzaklaşır (yalıtlımlık). Bu durum bireyin ergenlik dönemindeki kimlik bocalamasından henüz çıkamadığı anlamına gelir (Özer, 2011).

3.2.1. Üretkenliğe Karşı Durgunluk Evresi

Bu dönemdeki üretkenlik yeni bir nesil yetiştirmek ve ona rehberlik etmek anlamına gelir. Benliğin en önemli işlevi üretme, yaratma (çocuklar, sanat, düşünce ve bilim alanındaki yapıtlar vs.) ve üretilen, yaratılan şeylere sevgi ile bağlanmadır. Üretken kişiler işleriyle, yeni kuşakların yetiştirilmesiyle meşgul olurlar ve karşılık beklentisi olmadan toplumsal meselelerle ilgilenirler. Üretken olmayan kişiler ise verimsizlik, durağanlık ve benliğin yoksullaşmasıyla yaşadığı topluma katkıda bulunmaya çalışmaz, reddedici bir tutum sergiler. Örneğin, “Orta yaş krizi” yaşanabilir ve kişi “Ben kim için çalışıyorum” sorusunu kendisine sorabilir (Özer, 2011).

3.2.3. Benlik (ego) Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk

Erikson’un psikososyal gelişim kuramının son evresidir. Yaşlılık dönemine denk gelen bu dönemde psikolojik olgunluk için bir parça umutsuzluk doğal ve gereklidir. Bütünlük ve umutsuzluk arasındaki kaçınılmaz mücadele bu evrenin temel gücü olan bilgeliği getirir. Geçmiş evrelerdeki gelişim görevleri yerine getirilirse kişi yaşlılık döneminde benlik bütünlüğüne ulaşır. Benlik bütünlüğü, olumlu ya da olumsuz, acı ya da tatlı yönleri ile yaşamın bir bütün olduğu ve olduğu gibi kabul edilmesi, geleceğin korku ve endişe ile karşılanmaması gerektiğinin anlaşılması demektir. Kaçı-

nılmaz olan ölümden korkmamaktır. Yaşlılığı ve ölümü yaşamın doğal bir parçası olarak görmek demektir. Kişinin kendisini “Tamamlanmış” hissetmesi demektir. Geçmiş yaşam dönemlerinde yaşanan önceki evrelerdeki krizler çözümsüz bırakıldığında psikososyal gelişim görevleri yerine getirilmemiş olur ve kişi bu dönemde (Yaşlılık dönemi) faydasızlığı, umutsuzluğu ve öz değersizliği tecrübe eder. Benlik bütünlüğü duygusundan yoksun olan kişi, yaşamını yeni baştan yaşamaya, geçmişe özlemi duyar ve ölümden korkar. Bu dönemin olumsuz geçmesinin sonucu umut yitimi ve ölüm korkusudur (Özer, 2011; Gerring ve Zimbardo 2012).

UYGULAMALAR

1. Gelişimsel aksaklıklar sonucu birey ne gibi olumsuz özelliklere sahip olabilir? Tartışınız.
2. Çocuk bakım evlerinde bulunan çocukların davranışlarını ve gelişimsel özelliklerini gözlemleyiniz.
3. Anne ve babaların çocuklarını yetiştirirken en çok önem verdikleri, dikkat ettikleri ve zorlandıkları konular hakkında ebeveynlerden bilgi alınız.
4. Gözlemlerinizi doğrultusunda yaşlı bireyler gündelik hayatlarına veya geçmişlerine karşı nasıl bir tutum içindeler? Bu tutumlarının sebebi ne olabilir?

KAYNAKLAR

- Ainsworth, M. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Aktu, Y. (2016). Levinson’un kuramında ilk yetişkinlik döneminin yaşam yapısı. *Psikiyatride güncel yaklaşımlar*, 8(2), 162-177.
- Arı, F. A. (2015). *Evliliğinde sorun yaşayan bireylerin bağlanma stilleri ve erken dönem uyumsuz şemalarının incelenmesi* (Doctoral dissertation, Necmettin Erbakan University (Turkey)). Konya
- Arı, R. (2016). *Eğitim Psikolojisi – Gelişim ve Öğrenme*. Ankara. Nobel Akademik Yayıncılık.

- Arslan, S. (2022). Ergenlerdeki beden algısı, benlik algısı ve mükemmeliyetçiliğin erken dönemdeki ebeveyn çocuk ilişkisi üzerinden incelenmesi. *The Journal of Academic Social Science*.10 (131), 331-342. DOI : 10.29228/ASOS.63502
- Aytar, A. G. (2015). Ahlaki (Törel) Gelişim. (A. Ulusoy, Ed.), *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*, 70-92.
- Babik, I., Galloway, J. C., & Lobo, M. A. (2022). Early exploration of one's own body, exploration of objects, and motor, language, and cognitive development relate dynamically across the first two years of life. *Developmental Psychology*. ;58(2):222-235. <https://doi.org/10.1037/dev0001289>
- Bacanlı, H. (2001). *Gelişim ve öğrenme*. 4. Baskı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Bakırtaş, T. (2019). *Ergenlik döneminde bilişsel faktörlerin karar verme Sürecine Etkisinin Din Psikolojisi yönünden incelenmesi (Adapazari Örneğinde)* [Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi], Sakarya.
- Bandura A.(1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs. NJ: Prentice-Hall.
- Bauer, D.H. (1976). An exploratory study of developmental changes in children's fears. *Journal of Child Psychiatry*, 17, 69-74.
- Bauer, D.H. (1980). *Childhood fears in developmental perspective*. (In L. Hersor & I. Berg Eds.), *Out of school* (pp. 189-208). New York: Wiley
- Bayhan, P. ve Artan, İ. (2007). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*. Morpa Kültür Yayınları. İstanbul
- Bayhan, P., & Artan İ., (2007). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Bayram, H. (2020). Psikososyal Gelişim Kuramının Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında İncelenmesi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (6) , 1993-2001 . DOI: 10.18506/anemon.761896
- Bee, H., & Boyd, D. (2009). *Çocuk gelişim psikolojisi* (O. Gündüz, Çev.). Kaknüs Yayınları.
- Berne, E. (1964). *Games people play: The psychology of human relationships*. Grove Press, New York.
- Bolay, S. H.. (2009). *Felsefe doktrinleri ve terimleri sözlüğü, Nobel Yayınları*. Ankara.
- Bowlby, J. (1952). *Maternal Care and Mental Health*. Geneva: World Health Organization.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss, Vol. 1*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Vol. 1. Attachment*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (2012). *Bağlanma*. (Çeviren: Tuğrul Veli Soylu). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Bozkurt, B. (2020). *John Dewey (1859-1952)*. Atatürk Ansiklopedisi. 25/07/2023 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/john-dewey-1859-1952/?pdf=3906> adresinden erişilmiştir
- Budak, S. (2000), *Psikoloji sözlüğü*. Bilim ve sanat yayınları. Ankara.
- Burr, E. J. (2005). *Relational aggression and reciprocal, dyadic friendships during early childhood: does it take two to tango?* [Doctoral dissertation, University of Minnesota, Faculty of the Graduate School].
- Campbell, A. M. (2020). An increasing risk of family violence during the Covid-19 pandemic: Strengthening community collaborations to save lives. *Forensic science international: reports*, 2, 100089. <https://doi.org/10.1016/j.fsir.2020.100089>
- Can, G. (2015). Kişilik gelişimi. B. Yeşilyaprak (Ed.), *Eğitim psikolojisi gelişim-öğrenme – öğretim* (14. Baskı, ss. 123-163). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Celiloğlu, B. (2022). *Contemporary trends in education science*. (Dalkılıç, M. Ed.) Duvar Yayınları. İzmir.
- Chicharro, J. L., Hoyos, J., Bandrés, F., Gallego, F. G., Pérez, M., & Lucia, A. (2001). Plasma oxytocin during intense exercise in professional cyclists. *Hormone Research in Paediatrics*, 55(3), 155-159. doi:10.1159/000049988
- Ciccarelli, S. K., & White, J. N. (2016). *Psikoloji: Bir keşif gezintisi.[Psychologyan exploration]*(1. Basımdan çeviri). D. N. Şahin, Çev.(Ed.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Croft, C., & Smith, J. (2008). Middle childhood: Physical growth & development. *Chicago, IL: Magna Systems*.
- Çam, Z., Çavdar, D., Seydoğulları, S., & Çok, F. (2012). Ahlak gelişimine klasik ve yeni kuramsal yaklaşımlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1211-1225.
- Çapan, A. S. (2005). *3-11 yaş çocuklarının ahlak gelişimlerinin Piaget ahlaki gelişim kuramı'na göre incelenmesi* [Doktora tezi, Marmara Üniversitesi]. İstanbul.
- Çapan, S. (1996). Bilişsel gelişim ve dil edinimi. Dilbilim araştırmaları dergisi.
- Çelen, H. N. (2007). *Ergenlik ve genç yetişkinlik*. İstanbul: Papatya Yayıncılık
- Çifci, Y. (2016). Ahlak ve ahlaksızlık arasında Nietzsche. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 65-73.
- Çiftçi, D. (2010). Kişinin ebeveyn ilişki algısı ile yetişkinlik bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi [Yüksek Lisans Tez. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.]. İstanbul.
- Çimen, M. (2023). Motor Gelişim. Eğitimin Kavramsal Temeleri 8: Eğitim Psikolojisi. (Kızılkaya Namlı, Ed.). A. Efe Akademi Yayınları. İstanbul.
- Çoknaz, H. (2016). Motor gelişim boyutuyla çocuk ve spor. *Marmara Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 1 (2), 83-91. DOI: 10.22396/sbd.2017.18
- Davenport, B. H. (Director). (2001). *Mocking birds don't sing* (film)
- Dere, Z.; Tutkun, C. (t.y.). (2020). *Bilişsel ve dil gelişimi*. (Z. Seçer, Ed.). İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi., Çocuk Gelişimi Lisans Programı. Erişim Adresi: http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/cocukgelisimilisans_ao/bilisselledilgelisimi.pdf

- Dereboy, İ. F. (1993). *Kimlik bocalaması, anlamak, tanımak, ele almak*. Malatya: Özmert Ofset
- Dereobalı, N., & Çandır, T. (2021). Erken çocukluk döneminde motor gelişim ve riskli oyun ilişkisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (60) , 560-581 . DOI: 10.21764/mauefd.951824 <https://doi.org/10.21764/mauefd.951824>
- Dewey, J. (1964). What psychology can do for the teacher. (R. Archambault, Ed.), *John Dewey on education: Selected writings*. New York: Random House.
- Diamond, A. (2000). Close interrelation of motor development and cognitive development and of the cerebellum and prefrontal cortex. *Child Development*, 71(1), 44-56. doi:10.1111/1467-8624.00117
- Döker, T. (2020). *Dört – altı yaş çocukların sosyal ve oyun davranışları ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi İnönü Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü.]
- Ducy, P., & Karsenty, G. (2000). The family of bone morphogenetic proteins. *Kidney international*, 57(6), 2207 – 2214. DOI:<https://doi.org/10.1046/j.1523-1755.2000.00081.x>
- Eisenberg, N., Spinrad, T. L., & Eggum, N. D. (2010a). Emotion-related self-regulation and its relation to children's maladjustment. *Annual Review of Clinical Psychology*, 6, 495-525. <https://doi.org/10.1146/annurev.clinpsy.121208.131208>
- Elkind, D. (1967). Egocentrism in adolescence. *Child Development*, 38(4), 1025-1034. <https://doi.org/10.2307/1127100>
- Erikson E. H. (1964) *Insight and responsibility*. New York: W.W. Norton.
- Erikson E. H. (1964). *Insight and responsibility*. New York: W.W. Norton.
- Erikson E.H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York: W.W. Norton.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York: W.W. Norton.
- Erşan, Ş. (2020). *Okul öncesi çocukların gelişimsel özellikleri ve temel ihtiyaçları. Okul Öncesi Eğitime Giriş*. Eğitim Yayınevi. Ankara.
- Feinstein, L., & Bynner, J. (2004). The importance of cognitive development in middle childhood for adulthood socioeconomic status, mental health, and problem behavior. *Child development*, 75(5), 1329-1339. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2004.00743.x>
- Ferrari, M. (1986). Fears and phobias in childhood: Some clinical and developmental considerations. *Child Psychiatry and Human Development*, 17(2), 75-86.
- Fishbein, H. D., Lewis, S. & Keiffer, K. (1972). Children's understanding of spatial relations: Coordination of perspectives. *Developmental Psychology*, 7(1), 21-33. <https://doi.org/10.1037/h0032858>
- Gallahue, D., Ozmun, J., & Goodway, J. (2014). *Motor Gelişimi Anlamak*. (Aktop, A. & Sevimey Özer, D. Çev., Ed.). Kuramsal Model İçinde (Ata Öztürk, M. Çev. ss.46-64). (7. Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
- Gander, M., J. & Gardiner, H., W. (2004). *Çocuk ve ergen gelişimi* (Bekir Onur Çev.). Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.
- Geçtan. E. (2008). *Psikanaliz ve sonrası*. Metis Yayınları. İstanbul.
- Geçtan. E. (2017). *Psikanaliz ve sonrası*. Metis Yayınları. İstanbul.
- Gerrig, R. J., & Zimbardo, P. G. (2012). *Psikoloji ve yaşam*. (G. Sart. Çev. Ed.). Nobel Yayıncılık. Ankara.
- Gilligan, C. (2003). Hearing the difference: Theorizing connection. *Anuario de Psicologia*, 34 (2), 155-161.
- Gönül, E. (2008). *Kimlik statülerinin 22-30 yaşlar arasındaki genç yetişkinlerin yaşadığı kaygı düzeyi ile ilişkisi* (Master's thesis, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü). İstanbul.
- Gülây, H. (2008). 5-6 yaş çocuklarına yönelik akran ilişkileri ölçeklerinin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları ve akran ilişkilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi [Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.], İstanbul.
- Gülhan, Ş., Arı. R. (2015). Okul öncesi çocukların duyu düzenleme becerilerinin bağlanma örüntüleri açısından incelenmesi. *The Journal of International Educational Sciences*, 5 – 1-12, DOI : 10.16991/INESJOURNAL.180
- Gümüşdağ, H., & Yıldırım, M. (2020). *Spor bilimlerinde çocuklarda motor gelişim*. Nobel Akademik Yayıncılık. Ankara.
- Güngör, S. (2023). Dil gelişimi. (A. Kızılkaya Namlı Ed.) *Eğitim Psikolojisi*, 133-152. Efe Akademi Yayınları. İstanbul.
- Halle, T. G., & Darling-Churchill, K. E. (2016). Review of measures of social and emotional development. *Journal of Applied Developmental Psychology*. 45, 8–18 doi: <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2016.02.003>
- Hançerlioğlu, O. (2007). *Toplum bilim sözlüğü*. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Harlow, H. F. (1958). The nature of love. *American Psychologist*, 13(12), 673-685. <https://doi.org/10.1037/h0047884>
- Hatunoğlu, A., Halmatov, M. & Hatunoğlu, B. Y. (2012). Ailelerin sosyo-ekonomik düzeylerine göre okul öncesi dönemdeki çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgilerinin incelenmesi. *Akademik Bakış Dergisi*, (32), 1-15.
- Heilbronn, R. (2019). John Dewey and moral education. (M. Peters, Ed.) *The Encyclopedia of Educational Philosophy and Theory*. Springer.
- Hekim, M. & Hekim, H. (2015). Çocuklarda kuvvet gelişimi ve kuvvet antrenmanlarına genel bakış. *Güncel Pediatri*, 13 (2) , 110-115 . DOI: 10.4274/jcp.22932
- İnanç, B. Y., Bilgin, M., & Atıcı, M. K. (2012). *Gelişim psikolojisi*. Pegem Yayınevi, 1-293. Ankara.
- Kadan, G. (2010). *Okul öncesi dönem çocuklarında (4-6 yaş) saldırganlık davranışlarını etkileyen faktörlerin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü], İstanbul.
- Kagan, S. L., Britto, P. R., Kauerz, K., & Tarrant, K. (2005). Early learning and development benchmarks: A guide to

- young children's learning and development: From birth to kindergarten entry. Retrieved from *Early Learning and Development Benchmarks Advisory Panel* (<http://www.k12.wa.us/earlylearning/pubdocs/earlylearningbenchmarks.pdf>).
- Kağıtçıbaşı, Ç. & Cemalcılar, Z. (2014). *Günümüzde insan ve insanlar-Sosyal psikolojiye giriş* (16. Baskı). Evrim Yayınevi.
- Kohlberg, L. (1975). The cognitive-developmental approach to moral education. *The Phi Delta Kappan*, 56(10), 670-677.
- Kol, S. (2011). Erken çocuklukta bilişsel gelişim ve dil gelişimi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(21), 1-21.
- Marcia, J. (1966). Development and validation of Ego Identity Status. *Journal of Personality*, 7,5, 551-558.
- Mcardle, P. (2001). Children's Play. *Children Care, Health and Development*, V: 27, i: 6, p: 509. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2214.2001.00230.x>
- Mende, W., Herzel, H., & Wermke, K. (1990). Bifurcations and chaos in newborn infant cries. *Physics Letters A*, 145(8-9), 418-424.
- Meriç, E. (2021). *Çocuk Gelişimi I-II*. Eğiten Matbaacılık. Ankara.
- Muratlı S. (2007). *Antrenman bilimi yaklaşımıyla çocuk ve spor*. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Nicastro, A. E., & Whetsell, V. M. (1999). Children's fears. *Journal of Pediatric Nursing*, 14(6) 392-402. [https://doi.org/10.1016/S0882-5963\(99\)80068-2](https://doi.org/10.1016/S0882-5963(99)80068-2).
- Olçay, O. (2008). Bazı kişisel ve ailesel değişkenlere göre okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal yetenekleri ve problem davranışlarının analizi [Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.], Konya.
- Ollendick, T.H., Matson, J.L., & Helsel, W.J. (1985). Fears in children and adolescents: Normative data. *Behavior Research and Therapy*, 23(4), 465-467.
- Oral, T. (2016). *Erken çocukluk döneminde gelişim*. (Aslan, E. Ed.). Eğiten Kitabevi. Ankara.
- Orhan, R. (2019). Çocuk gelişiminde fiziksel aktivite ve sporun önemi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 157-176. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kusbd/issue/42808/504210>
- Outhwaite, W. (2003). *Modern toplumsal düşünce sözlüğü* (Pekdemir, M. Çev.). İletişim Yayınları, İstanbul.
- Özcan, B., Sözer, H. (2023). *Çocuklarda fiziksel gelişim*. (Özdemir, M., & M., Turgut, Ed.), Spor Bilimlerinde Akademik Değerlendirmeler. Duvar Yayınları. Ankara.
- Özdemir, O., Özdemir, G. P., Kadak, T. M., Nasıroğlu, S. (2012). Kişilik gelişimi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry* 2012; 4(4):566-589
- Özer, A. (2011). Kişilik Gelişimi. (İ. Yıldırım, Ed.) *Eğitim Psikolojisi*. Anı Yayıncılık. Ankara.
- Özer, A. (2011). Kişilik Gelişimi. Yıldırım, İ., (Ed.). *Eğitim psikolojisi*. Anı yayıncılık. Ankara.
- Özgün, Ö. (2012). Ahlak gelişimi. (E. Deniz, Ed.), *Erken çocukluk döneminde gelişim* (4. Baskı, ss. 267-285). Maya Akademi.
- Öztürk, A., & Akbaba, A. (2011). Ahlak Gelişimi. (İ. Yıldırım, Ed.), *Eğitim Psikolojisi*. Anı Yayıncılık. Ankara.
- Panksepp, J. (2005). *Affective neuroscience: The foundations of human and animal emotions*. Oxford: Oxford University Press. Retrieved from https://books.google.com.tr/books/about/Affective_Neuroscience.html?id=qcRGagEuAC&redir_esc=y
- Piaget, J. (1954). *The construction of reality in the child*. New York: Basic Books. <http://dx.doi.org/10.1037/11168-000>
- Piaget, J. (1970). Ergenlikten yetişkinliğe bilişsel gelişim (S. Kavsaoglu Çev.). *Human Development*, 15(1-2),260-269.
- Piaget, J. (1971). *The theory of stages in cognitive development* (In D. Green, M. P. Ford, & G. B. Flamer, Eds.). Measurement and Piaget (pp. 1-11). New York, NY: McGraw-Hill.
- Pratt, K.C. (1945). A study of the fears of rural children. *The Journal of Genetic Psychology*, 67, 169-194.
- Robertson, J., & Bowlby, J. (1952). Responses of young children to separation from their mothers II: observations of the sequences of response of children aged 18 to 24 months during the course of separation. *Courrier du Centre International de l'Enfance* 2: 131-142.
- Robinson, E.H., Rotter, J.C., Fey, M.A., & Robinson, S.L. (1991). Children's fears: Toward a preventive model. *The School-Counselor*, 38(3), 187-202. <https://www.jstor.org/stable/23900451>
- Ross, H. E., & Young, L. J. (2009). Oxytocin and the neural mechanisms regulating social cognition and affiliative behavior. *Frontiers in Neuroendocrinology*, 30(4), 534-547. doi:10.1016/j.yfrne.2009.05.004
- Ruppert, F. (2014). *Travma, bağlanma ve aile konstelasyonları ruhun yaralarını anlamak ve iyileştirmek*. (Çeviren: Fatma Zengin). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Russell, B. (2017). *Eğitim ve toplum düzeni*. İstanbul: bgst Yayınları
- Sanghvi, P. (2020). Piaget's theory of cognitive development: a review. *Indian Journal of Mental Health*, 7(2), 90-96.
- Schore, A. N. (2000). Attachment and the regulation of the right brain. *Attachment and Human Development*, 2 (1), 23-47. <https://doi.org/10.1080/146167300361309>
- Schore, A. N. (2012). *Duygulanımın Düzenlenmesi ve Kendiliğinin Onarımı*. (Çeviren: Öznur Karakaş). İstanbul: Özak Yayınevi.
- Senemoğlu, N. (2007). *Gelişim öğrenme ve öğretim. Kuramdan uygulamaya*. Gönül Yayıncılık. Ankara.
- Sequera, D. M. (2022). Language acquisition processes and their theoretical conceptions from an affective perspective in a family context. *International Journal of Health Sciences*, 6(2), 519-532. <https://doi.org/10.53730/ijhs.v6n2.6709>

- Shangvi, P. (2023). Piaget's theory of cognitive development : A review. *Indian Journal of Mental Health*, 7(2):90-96. DOI: 10.30877/IJMH.7.2.2020.90-96
- Sönmez, V., (2000). *Öğretmenlik mesleğine giriş*, Ankara: Anı yayıncılık
- Steinberg, L. (2007). *Ergenlik*. (Kolektif, Çev.). Ankara: İmge kitapevi
- Suomi, S. J., Van der Horst, F. C., & Van der Veer, R. (2008). Rigorous experiments on monkey love: An account of Harry F. Harlow's role in the history of attachment theory. *Integrative Psychological and Behavioral Science*, 42, 354-369. <https://doi.org/10.1007/s12124-008-9072-9>
- Şahin, G. & Arı, R. (2016). Okul öncesi çocukların yürütücü işlevleri ve duyu düzenleme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, (6), 1-9 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/inesj/issue/40018/475792>
- Talu, E. & Gümüş, G. (2021). Ergenlerde benmerkezcilik düşünce yapısının riskli davranışlara etkisi. *Ulusal Eğitim Akademisi (UEAD)*, 5(1), 9-21. DOI: 10.32960/uead.877489
- Tatloğlu, S. S. (2021). Öğrenmeye sosyal – bilişsel bir bakış açısı: Albert Bandura. *Sosyoloji Notları*, 5(1), 15-30. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/sosnot/issue/63416/892420>
- Theis, K. M., & Travers, J. F. (2006). *Handbook of human development for health care professionals*. Jones & Bartlett Pub.
- Turiel, E. (2002). *The culture of morality: Social development, context, and conflict*. Cambridge University Press.
- TÜBA. (2023). *Sosyal bilimler Türkçe bilim terimleri sözlüğü*. Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara
- Tüzün, O. ,& Sayar, K. (2006). Bağlanma kuramı ve psikopatoloji. *Düşünen Adam Dergisi*. 19(1): 24-39. <https://dusunenadamdergisi.org/article/516>
- Tyler, S. (2020). Cognitive development in middle childhood. *Human Behavior and the Social Environment I*.
- Ummanel, A., & Dilek, A. (2016). *Gelişim ve öğrenme. Öğretim ilke ve yöntemleri*. (S. Çelenk Ed.). (pp.34-52). Ankara: Pegem.
- Van Rosmalen, L., Van der Veer, R., & van der Horst, F. C. (2020). The nature of love: Harlow, Bowlby and Bettelheim on affectionless mothers. *History of Psychiatry*, 31(2), 227-231. <https://doi.org/10.1177/0957154X19898997>
- Vicedo, M. (2010). The evolution of Harry Harlow: from the nature to the nurture of love. *History of Psychiatry* 21(2): 190–205. <https://doi.org/10.1177/0957154X1037090>
- Weinfeld, N. S., Sroufe, L. A., Egelend, B., & Carlson, E. A. (1999). *The nature of individual differences in infant-caregiver attachment*. (J. Cassidy & P. R. Shaver Ed.). Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications (s. 68-88). New York: The Guilford Press.
- Yeşilfidan, D. & Adana, F. (2019). Ergenlik ve obezite: Halk sağlığı hemşireliği bakış açısı . *Hemşirelik Bilimi Dergisi*, 2 (2) , 38-44. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hbd/issue/50152/599084>
- Yıldırım, E. (2008). *Çocuk ve televizyonda şiddet: 5 yaşındaki çocukların anne – babalarının televizyondaki şiddetin saldırgan davranışlar üzerindeki etkilerine ilişkin görüşleri*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Yılmaz, O. (2017). *Çocuklarda motor beceri ve imgeleme çalışmalarının psikomotor gelişime etkisi*. [Doktora Tezi. Kocaeli Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü.]
- Yüce, A. E. (2023). Gelişim çağındaki çocukların fiziksel, sosyal ve duygusal ihtiyaçları: Nörobilimsel bulgular ve Bertrand Russell'in fikirlerinin karşılaştırılması. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 19(1), 123-139. doi: 10.17244/eku.1188902
- Yüce, A. E. (2023). Gelişim çağındaki çocukların fiziksel, sosyal ve duygusal ihtiyaçları: Nörobilimsel bulgular ve Bertrand Russell'in fikirlerinin karşılaştırılması. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 19(1), 123-139. doi: 10.17244/eku.1188902